

Тимофій Десятов
Міністерство освіти і науки України
м. Київ

НАЦІОНАЛЬНА РАМКА КВАЛІФІКАЦІЙ ЯК ЗАСІБ ЗДІЙСНЕННЯ ЗМІН В ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ

Останніми роками спостерігається активізація діяльності міжнародних організацій в справі створення і застосування рамок кваліфікацій. Наприклад, нині реалізують проекти в цій галузі Організація з економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), Міжнародна організація праці (МОП), Всесвітній банк і Європейський Союз (ЄС). Країни, які мають рамки кваліфікацій (такі, скажімо, як Велика Британія, Ірландія, Австралія, Нова Зеландія і Південно-Африканська Республіка), постійно взаємодіють з іншими країнами в цій галузі, чим сприяють розвитку міжнародної тенденції, спрямованої на розробку рамок кваліфікацій. При тому, що в ряді країн накопичено певний досвід установа порівняльних рівнів для кваліфікацій (наприклад, у Франції), перша значна спроба створення міжнародної рамки була зроблена лише в 1985 році (CEDEFOP, 2001). Очікуючи зростання мобільності робочої сили в Європі, CEDEFOP розробив п'ятирівневу рамку кваліфікацій професійної освіти і навчання з метою сприяти порівняльності кваліфікацій. Однак такі спроби не мали якого-небудь помітного значення, а тому країни Європейського Союзу не намагалися привести свої системи кваліфікацій у відповідність до них¹.

Враховуючи зміни на ринку праці, в галузі освіти і навчання, Європейська Комісія у 2001 році запропонувала розробити європейську рамку кваліфікацій (ЄРК), що дістало значно більшу підтримку ніж пропозиція CEDEFOP. Очікується, що європейська рамка кваліфікацій буде діяти на міжнародному рівні як мета-рамка, при цьому країни-члени ЄС не будуть автоматично її копіювати. Означена ініціатива передбачає, що найбільш діючим способом взаємодії з ЄРК буде використання національної рамки кваліфікацій. Країнам, що не мають НРК, пропонується розглянути можливість її розробки. На підставі наявних

---

¹ Influence NQF on formation corresponding competences // [http:// ec.europa.eu/education/ecvt / doc/ index_en.htm](http://ec.europa.eu/education/ecvt/doc/index_en.htm)

відомостей можна стверджувати, що цю пропозицію позитивно сприйняли у багатьох країнах (наприклад, у Чеській Республіці, Німеччині, Греції, Литві, Норвегії, Португалії і Словаччині). Отже, важливо з'ясувати, як ЄРК позначиться на рівні НРК, що створюються. Цікаво, наприклад, знати, яким є запропонований відповідно до ЄРК підхід до визначення рівнів кваліфікацій за допомогою дескрипторів, в основі яких лежать результати навчання. Якщо підходи, розроблені в країнах і галузях зайнятості, не засновані на результатах навчання, то порівнювати з рівнями ЄРК буде складно. Це однаковою мірою стосується і параметрів компетенцій (знання, уміння і широкі компетенції), оскільки дескриптори описують саме ці параметри за кожним рівнем кваліфікації. Можна припустити, що класифікація компетенцій за цими трьома параметрами серйозно вплине на національні рамки кваліфікацій, створюючи основу для порівняння на міжнародному рівні.

За своєю суттю Національна рамка кваліфікацій є класифікатором кваліфікацій, однак її впровадження, реструктуризація існуючої, або пов'язаних з нею механізмів може стати двигуном масштабних змін у всій системі освіти і навчання.

НРК виконувала подвійну функцію: з одного боку, вона була результатом широкомасштабного реформування, а з іншого – інструментом, що підтримує функціонування реформованої системи. Регламентуючі вимоги НРК є засобом координації діяльності різних сегментів системи освіти і навчання, при цьому їх цілісність і роль як ключових органів зберігається. Таким чином, для органів сфери зайнятості, навчальних закладів, громадських організацій і вищих навчальних закладів існують власні процедури розробки стандартів одиниць навчання та забезпечення якості, що відповідають вимогам НРК. Університети не є частиною цього процесу, крім того, там надаються кваліфікації, які не цілком засновані на стандартах одиниць навчання і тому не можуть бути включені в НРК. Складено повний реєстр, що містить всі кваліфікації, при цьому кваліфікації, що входять у НРК, утворюють один з розділів цього реєстру.

Розвиток Шотландської рамки залікових одиниць і кваліфікацій також відбувався шляхом усунення розходжень усередині системи освіти і навчання. При цьому було поставлене завдання здійснити системне перенесення залікових одиниць на рівні одиниць кваліфікацій. Шотландська рамка сформувалася в результаті реалізації ряду інновацій у системі освіти і навчання, що охопили шкільну освіту, ПТО і вищу освіту. Кожна інновація посилювала вплив рамки на забезпечення узгодженості і єдності системи кваліфікацій. У той же час у процесі цих перетворень відбувався обмін досвідом і набутими знаннями, що також сприяло успішному формуванню рамки. Перенесення залікових одиниць

навчання розглядалося як засіб підвищення гнучкості кваліфікацій, і рамка, на думку зацікавлених сторін, створювала широкі можливості для охоплення всіх загальних принципів, необхідних для здійснення реформ.

У Великій Британії та Ірландії протягом багатьох років спостерігався високий рівень взаємної мобільності робочої сили і студентів. За останні роки обидві країни створили національні рамки кваліфікацій (Англія, Уельс і Північна Ірландія мають одну спільну НРК, при цьому в Уельсі розробляється більш широка рамка перенесення залікових одиниць). Ці НРК створювалися з урахуванням потреб кожної країни. Однак вони дещо різняться, зокрема, кількістю рівнів кваліфікацій. Навіть така розбіжність ставала перешкоджати мобільності робочої сили і студентів, оскільки утруднювала порівняння кваліфікацій і встановлення їх еквівалентності, що створювало труднощі при наймі на роботу і зарахуванні на навчання, а також при наданні профорієнтаційних послуг. Для уникнення непорозумінь відповідні органи розробили „рамку рамок”, застосування якої дає змогу легко усунути наявні розбіжності. Досягнутий результат побудови такої загальної схеми спрямований на розвиток мобільності, чого неможливо було досягти окремо в межах кожної НРК².

Встановлені у Франції рівні кваліфікації відбивають спробу досягнути економічних переваг за допомогою системи класифікації рівнів навчання, що була сформована в 1960-х роках і стала частиною загальної системи планування. Мета полягала в приведенні пропозиції освітніх послуг і навчання у відповідність із прогнозованим попитом на вміння, при цьому враховувався рівень кваліфікації і необхідні професії. У результаті з'явився інструмент розробки дієвої освітньої політики держави, спрямованої на стандартизацію професійного навчання і підготовки в інтересах економічного розвитку країни (Bouder, 2004). Розробка системи класифікацій привела до створення органу з кваліфікацій (Технічної комісії з сертифікації – *Commission Technique d'Homologation*), що займається структуруванням дипломів і відновленням класифікацій відповідно до тенденцій розвитку ринку праці. Особливістю класифікації є вкорінення її в соціальних ієрархіях, що виводить її за межі простої класифікації дипломів і програм навчання. Впровадження в 1994 році нової системи класифікації стало спробою класифікувати будь-яку програму навчання – незалежно від її рівня, форми навчання, галузі застосування або суспільної користі, включаючи програми особистісного розвитку і дозвілля. Як і інші рамки, ця система класифікації націлена на усунення роздрібненості системи освіти і встановлення зв'язку

² National qualifications of Ireland // Policies, Actions and Procedures for the Promotion and Facilitation of Access, Transfer and progression National Qualifications of Ireland, March 2003. – P. 114.

між шкільною, професійною і вищою освітою. Процеси, що мають місце у системі підготовки працівників, на ринку їх попиту, тобто пропозиції і застосування, спричиняють неминучі зміни і в упорядкуванні національних рамок кваліфікацій³.

Деякі НРК (наприклад, у Великій Британії) намагаються спростити процедуру визнання кваліфікацій, щоб розширити можливості доступу до офіційних кваліфікацій. Це досягається за рахунок введення додаткових нижчих рівнів, так званих рівнів доступу. Їх особливість полягає в тому, що вони пов'язані з особистісним розвитком тих, хто навчається і не базуються на зовнішніх критеріях, які лежать в основі першого рівня НРК і вищих. Відсутність номера для нижчих підрівнів, (оскільки вони нижче рівня 1), свідчить, що НРК служать для розширення меж офіційного визнання, щоб допомогти громадянам стати на шлях одержання офіційних кваліфікацій і підніматися вгору, просуваючись як по службовій, так і освітній траєкторії. Ці нижчі рівні досягнень також виступають засобом впливу на реалізацію програм навчання (кількість, якість і статус).

Останнім прикладом рамкової структури, яка використовується для потреб, що виходять за межі системи освіти і навчання, є європейська структура кваліфікацій, головне завдання якої безпосередньо пов'язане із проголошеними в Лісабоні цілями створення якісних робочих місць для всіх громадян Європи, а також створення в Європі найбільш конкурентоспроможної економіки, заснованої на знаннях. У Маастрихтському комюніке (Європейська Комісія, 2004) наголошується, що європейська рамка кваліфікацій «дасть можливість поліпшити взаємопроникнення систем освіти і навчання; забезпечить основу для офіційного визнання компетенцій, здобутих у процесі неформального навчання; забезпечить гнучке і ефективне функціонування загальноєвропейського, національних і галузевих ринків праці... і сприятиме розвитку на добровільній основі на загальноєвропейському рівні механізмів навчання і освіти, заснованих на компетенціях, що дасть змогу секторам ефективно реагувати на нові виклики, пов'язані з освітою і навчанням, спричинені глобалізацією торгівлі і технологій». Досягненню цієї мети сприятиме Європейська структура кваліфікацій (ЕСК), заснована на результатах навчання і певній кількості рівнів, що відповідають конфігурації робочих місць на ринку праці. ЕСК також спрямована на підтримку і вдосконалення національних систем кваліфікацій. Це є переконливим свідченням того, що реформування національних рамкових структур кваліфікацій буде посилене завдяки

---

³ Classification of the basic branches of education and training // <http://europa.eu.int/comm/eurostat pamon/nomenclatures/index>

наявності єдиної структури більш високого статусу, яку визнають партнери європейської спільноти⁴.

Нині загально визнано, що взаємне навчання у руслі здійснення раціональної освітньої політики з більшою ймовірністю приведе до сталих і дієвих результатів у процесі реформування, ніж просте запозичення тих або інших моделей. На відміну від наукового експерименту, контекстуальні національні особливості не підлягають освоєнню, адже НРК є частиною національної ідентичності кожної країни. Навіть у тих країнах, що не мають НРК, референтні кваліфікації в школах, у вищій освіті, галузях зайнятості сприяють збереженню національної ідентичності країни. Отже, будь-яка спроба „вмонтувати” у власну ідентичність рамку, розроблену на основі логіки і контексту іншої країни, може приховувати небезпеки, що негативно позначатися на організації й змісті надання кваліфікацій і визначення компетенцій.

Наша мета – порівняти характеристики і параметри НРК, проаналізувати механізми їх стикування з існуючими в кожній конкретній країні соціально-економічними реаліями, а також мотивації і ресурсів, необхідні для проведення реформ. Таке порівняння слід розглядати як основу для навчання у галузі формування освітньої політики відносно НРК, що не може починатися з чистого аркуша, а має спиратися на досвід напрацьований іншими країнами. Органам, що приймають політичні рішення, необхідно добре уявляти короткострокові і довгострокові цілі впровадження НРК. Публікації і зарубіжні зразки кращої практики й досвіду в ході розробки концепції можуть допомогти зрозуміти конфігурації НРК, механізми впровадження і забезпечення їх функціонування. При цьому основні зацікавлені сторони повинні мати доступ до різних моделей, аби визначити їх сильні й слабкі сторони; мати можливість обговорювати всі проблеми з експертами, які допоможуть інтерпретувати дані та підготувати інформацію для осіб, які приймають політичні рішення. Крім того, слід враховувати особливості національних інфраструктур і остерігатися приймати надто складні рішення або обирати швидкі шляхи до поставленої мети. Взаємодія з менеджерами і тими, хто приймає політичні рішення, працівниками з інших галузей дасть змогу оптимізувати діяльність на цьому етапі. Варто також продумати моделі реалізації НРК залежно від тимчасових рамок. Важливою є адаптація окремих характеристик і параметрів моделей НРК до національних умов. На цій стадії корисними будуть консультації зацікавлених сторін для формування в них почуття причетності і відповідальності за розроблювану

⁴ Maastricht Communiqué, December 2004 // http://ec.europa.eu/education/ news/ ip/ docs/maastricht_com_en.pdf and http://www. vetconference_maastricht com_en.pdf

модель НРК, а також для визначення основних перешкод на шляху її впровадження. І, нарешті, навчання в галузі освітньої політики допускає проведення оцінки обраної моделі шляхом її порівняння з міжнародними.

Для країн Європи ініціатива в справі створення Європейської структури кваліфікацій є каталізатором всебічного обміну думками про заходи, що сприяють формуванню НРК, водночас їх критичному аналізу. ЄСК виступає засобом розвитку співробітництва і координації процесів розробки НРК і процесів, що мають місце на ринку праці. Вона потребує вироблення спільної термінології (рівні й дескриптори компетенцій), що допоможе здійснювати порівняння ЄСК з національними кваліфікаціями. Таке порівняння є важливим етапом оптимізації систем кваліфікацій і їх ролі в підвищенні мобільності та розвитку системи перенесення залікових одиниць.

Тимофій Десятов

НАЦІОНАЛЬНА РАМКА КВАЛІФІКАЦІЙ ЯК ЗАСІБ ЗДІЙСНЕННЯ ЗМІН В ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ

Резюме

Розглядаються міжнародні рамки кваліфікацій і аналізуються найважливіші аспекти їхньої розробки на рівні окремих країн з відповідними прикладами. Наведено деякі міркування стосовно того, як розробка рамки кваліфікацій в окремій країні чи галузі може вплинути на розвиток освіти і навчання.

Tymofij Diesiatow

NARODOWY ZAKRES KWALIFIKACJI JAKO ŚRODEK WPROWADZENIA ZMIAN W ORGANIZACJI EDUKACJI I KSZTAŁCENIA

Streszczenie

W prezentowanym opracowaniu pod rozwaгę poddano międzynarodowy zakres kwalifikacji i przeanalizowano najważniejsze aspekty ich stosowania na poziomie wybranych krajów wraz z adekwatnymi przykładami. Podjęto rozważania nad następującym zagadnieniem: jak opracowanie zakresu kwalifikacji w kraju lub w jakiejś dziedzinie może wpłynąć na rozwój procesu edukacji i nauczania.

Tymofiy Desyatov

THE EUROPEAN QUALIFICATION FRAMEWORK AS THE TOOL OF THE REFORM PROCESSING

Summary

The article deals with the international qualification frameworks are considered and the general approaches of their development at a level of the separate countries are analyzed with relevant examples, technical aspects of process of development of a national qualification framework (NQF) are described. Some reasons of relative are resulted that development of qualification framework in the ones countries or branches.